

ROLUL PE CARE ÎL JOACĂ SIMPTOMUL ÎN ECHILIBRAREA SISTEMULUI FAMILIAL

**CORCEVOI MARIA, lector universitar, doctor,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, Republica Moldova**

***Abstract:** Family therapists prefer to talk about dysfunction rather than illness because it makes it more clear what they consider to be a fundamental issue: the inability of the family members to achieve their desired goals, of approach, self-expression and meaning. When their goals can not be achieved, symptomatic behavior occurs.*

***Key words:** the family system, symptom.*

Teoriile familiale ale personalității consideră că dezvoltarea psihologică a fiecărei persoane rezultă din sistemul familial. Familia este sursa de bază a sănătății/bolii. Terapeuții familiari preferă să vorbească despre disfuncție mai mult decât despre boală deoarece aceasta evidențiază mai clar ceea ce ei consideră ca fiind problemă fundamentală: inabilitatea membrilor familiei de a atinge scopurile dorite, de apropiere, autoexprimare și sens. Când scopurile lor nu pot fi atinse comportamentul simptomatic apare. În terapia familială personalitatea individului - cum gândește, simte, actele sale - este văzută ca rezultatul relațiilor complexe ce se desfășoară într-o familie. Ceea ce a fost, tradițional, numit intrapsihic, dimensiunea profundă a personalității, este rezultatul proceselor sistemului familial. Harry Stack Sullivan recunoaște aceasta, accentuând importanța celorlalți, în special a mamei, în dezvoltarea personalității. Alfred Adler, de asemenea, a dat constelației familiale un rol important în cadrul gândirii sale. Astfel a avansat ideea că personalitatea individului este afectată de poziția ordinală din familia sa (7, p. 88). După cum susține Virginia Satir, sistemul familial este principalul context al învățării pentru comportamentul individual, gânduri și emoții. Cum își educă părinții copilul este la fel de important ca și ce îl învață. De asemenea, din moment ce doi părinți îl învață pe copil, trebuie să studiem interacțiunea familială dacă vrem să înțelegem ce înseamnă contextul învățării familiale (4, p.61).

Deseori părinții inconștient găsesc că este mai puțin amenințător să folosească copilul pentru a ține sub „supraveghere încrucișată” conflictele maritale, adică pentru ca

acesta să fie vehiculul prin care ostilitatea poate fi transmisă indirect celuilalt partener. Modurile de acțiune care nu ar avea niciun sens în afara familiei, cum ar fi comportamentul unui copil problemă, pot fi eminamente funcționale în interiorul familiei, pentru că permit partenerilor maritali să își păstreze atenția focalizată asupra copilului, ca aducător de neazuri, și să distragă atenția de la adevăratul aducător de neazuri, care este propria lor relație conflictuală. Un comportament deviant al unui copil poate fi astfel comportament funcțional în interiorul unui sistem familial disfuncțional. De aceea, dacă se înțelege percepțiile și regulile după care partenerii maritali funcționează, tot comportamentul familial are un sens (4, p.67, 77).

Conform teoriei comunicării, funcția esențială a simptomelor este să mențină echilibrul homeostatic al sistemelor familiei. Familiile simptomatice sunt considerate a fi captive în paternurile comunicării disfuncționale, homeostatice. Aceste familii aderă la modalitățile rigide și răspund semnelor schimbării ca feedback negativ. Astfel, schimbarea este tratată nu ca o oportunitate de creștere, ci ca o teamă (3, p.177).

Gregory Bateson, prezintă ideea „dublei legături“ sau a mesajului dublu, clasificând comunicarea familială în: comunicarea digitală, comunicarea analogică. În comunicarea digitală, fiecare mesaj are doar un referent, aparține doar unui tip logic și constă în semne arbitrare. De exemplu, cuvântul „masă“ nu desemnează nimic altceva decât o piesă de mobilier. Din punctul de vedere al comunicării digitale, o durere de cap este o durere de cap și nimic altceva. În comunicarea analogică, mesajul are mai mult decât un referent, putând exprima diferite grade. De exemplu, strângerea unui pumn este în același timp un semn pentru un anumit tip de comportament (ex. amenințare, opoziție, frustrare, agresivitate), dar, totodată, este și o parte a acestui comportament. grade de disperare. Un mesaj analogic poate fi decodificat doar prin luarea în considerare a altor mesaje. Așa de pildă, o durere de stomac nu este doar o durere de stomac, ci, concomitent, exprimarea dezgustului, un mod de a te sustrage de la a face o treabă, sau o cerere de afecțiune. „Durerea de stomac“ comunicată cuiva ca mesaj analogic va depinde de situația și de contextul în care mesajul analogic a fost emis. De exemplu, o soție frustrată de lipsa de atenție a soțului său preocupat de alte probleme îi poate comunica brusc o durere de stomac, în timpul cinei. Mesajul are mai multe semnificații. El poate însemna intenția de a-1 deturna pe soț de la problemele lui, nevoia de a-i capta atenția și afecțiunea și, totodată, o stare fizică logică de disconfort epigastric. Sau „Am o durere de cap...“, comunicată în momentul pregătirii de culcare poate însemna mai mult decât o stare internă, deteriorarea relațiilor sexuale sau refuzul acestora (2, p.3). Un al exemplu este când Ramon „nu este comunicativ“. El comunică faptul că este supărat și refuză să vorbească despre aceasta. Deci, comunicarea are loc și când nu este intențională, conștientă sau cu succes - există în absența înțelegerii reciproce (3, p.175).

Abordarea strategică (cu reprezentanții Jay Haley și Cloe Madanes) conceptualizează problema în mod analogic. Se presupune că problema copilului sau simptomul adultului este modul prin care aceștia comunică cu ceilalți. În cazul bărbatului deprimat care nu lucrează, se presupune că în acest fel bărbatul și soția sa (și/sau mama lui, tatăl, copiii și ceilalți) comunică despre niște subiecte, cum ar fi dacă soția îl apreciază pe soț și munca lui sau dacă soțul face ceea ce soția sau mama lui doresc, ș.a.m.d. Se poate ca acest cuplu să devină instabil prin problema prezentată și atunci copilul va dezvolta un simptom care să îl facă pe tată să se implice în creșterea lui și nu va mai fi astfel deprimat și incompetent. Simptomul exprimă o problemă în mod analogic sau metaforic dar este și o soluție pentru persoanele implicate, deși adesea una nesatisfăcătoare. Simptomele sunt văzute drept contracte între oameni și prin urmare, adaptate la relații (1, p.33). De exemplu, familia A. solicită ajutor terapeutic deoarece fiul lor de 14 ani, Dan, lipsește frecvent de la școală și intră în conflict cu colegii, profesorii iar rezultatele școlare au scăzut mult. Mama este depresivă, a întrerupt activitatea în urmă cu șase luni din această cauză. Nu are încredere în forțele proprii și

de aceea se teme să reînceapă să lucreze în ciuda insistențelor soțului de a o convinge. Relațiile dintre mamă și tată sunt uneori conflictuale. Îl putem considera pe Dan neascultător, iar problema este schimbarea comportamentului acestuia. O altă supoziție ar putea fi aceea că, Dan lipsește de la școală ca o aluzie la situația din familie. Se poate găsi o legătură între comportamentul lui și cel al mamei care nu dorește să lucreze în ciuda insistențelor tatălui de teamă că nu va face față solicitărilor profesionale. Comportamentul lui Dan de a refuza să meargă la școală în pofida eforturilor părinților de a-l convinge, poate fi o aluzie și o metaforă la comportamentul mamei care nu dorește să lucreze în ciuda insistențelor soțului. Lupta părinților cu el poate să fi substituit lupta dintre părinții săi. Astfel copiii își planifică o anumită simptomatologie anticipat pentru a obține ceva sau pentru a-și ajuta părinții. De exemplu, „*dacă mă îmbolnăvesc, tatăl meu, în ziua aceea, nu o va mai critica pe mama!*” sau „*dacă mă îmbolnăvesc tatăl meu nu va mai bea în aceea zi!*”, „*dacă mă îmbolnăvesc tatăl meu nu va mai pleca!*”, „*dacă mă îmbolnăvesc mama nu va mai ieși în oraș cu prietenele!*”. Acest plan al copilului schimbă secvențele de interacțiune dintre membrii familiei. Dacă tatăl era decis să plece datorită frecvențelor conflicte cu soția, simptomatologia fiului îl va apropia de soție pentru a rezolva problema copilului și, în același timp, îl transformă dintr-un soț incompetent de-a avea o relație funcțională cu soția într-un părinte competent care se ocupă de fiul său (5, p.164). Or, o altă operațiune de salvare, când copilul își folosește simptomul pentru ași angaja părinții este atunci când o fiică își vede mama arătând deprimată, fiica poate provoca o ceartă care o împinge pe marnă să-și asume responsabilitatea. Întrebarea fundamentală pe care psihoterapeuții strategici și-o pun este „*Ce fel de joc joacă familia care menține simptomele?*” (3, p.172, 175).

Simptomul, în viziunea lui Haley și a abordării strategice, este o modalitate de comunicare prin care se pot controla ceilalți. Raportând membri unei relații la simptom, respectiv la putere se poate spune că: *pacientul desemnat* este cel care controlează, cel ce folosește puterea pe care i-o dă simptomul, în timp ce ceilalți membri ai familiei sunt controlați, deoarece suportă puterea simptomului. De aceea problema prezentată de familie poate fi mai bine înțeleasă ca o tentativă de a obține putere asupra altor indivizi. Puterea este utilizată pentru avantajul personal. Persoanele sunt motivate în special de dorința de a-și satisface nevoi egoiste iar de obicei, relațiile sunt de utilizare a celorlalți. Scopul fiecărui individ este de a stabili o dominare în beneficiu propriu. Emoția principală a membrilor familiei este frica (apud 5, p. 149, 170).

În opinia V. Satir, o relație maritală care are nevoie de un „*pacient identificat*” nu poate face altceva decât să aducă dezamăgire, destructivitate și durere tuturor celor trei persoane.

- a. Speranțele parentale, de a mulțumi și impresiona comunitatea prin intermediul unui copil care reprezintă idealurile familiei, pot fi năruite peste noapte de comportamentul „*pacientului identificat*”.
- b. Speranțele unui părinte de a fi plăcut de copilul său pot fi distruse de furia și revolta „*pacientului identificat*”.
- c. Speranțele că un copil va împlini propriile ambiții ale părinților se pot năruie când „*pacientul identificat*” părăsește școala sau este exmatriculat.
- d. Speranțele că un copil își va ajuta părinții să se apropie și să fie împreună pot fi năruite când copilul sfârșește prin a accentua dificultățile maritale.
- e. De fiecare dată, conflictele maritale nerezolvate au efect de bumerang asupra partenerilor în momentul în care aceștia încearcă în mod curajos să fie părinți buni. Iar asemenea conflicte nu pot ajuta ci, dimpotrivă, afectează întreaga familie (4, p.83).

În concluzie putem afirma că scopul terapiei familiale este schimbarea în sistem; crearea unei noi homeostazii, a unei noi modalități de relaționare prin interpretările

educaționale, prin înțelegerea rolul pe care îl joacă simptomul în echilibrarea sistemului familial. Odată cu înțelegerea rolului simptomului în familie membrii acesteia se vor comporta diferit de până acum, astfel eliberându-se de funcția pe care o avea membrul simptomatic al familiei.

Referințe bibliografice:

1. Madanes C. (trad.) Sirețchi A. Terapia strategică de familie. Ed. Institutul pentru Cuplu și Familie, 2011. 205 p.
2. Mitrofan I., Vasile D. L. Terapii de familie. București: SPER, 2001. 250 p.
3. Nichols M. P., Schwartz R. C. Terapia de familie. Concepte și metode. Ed. a 6-a. Iași: Pearson Education Limited, 2006. 550 p.
4. Satir V. Terapia familiei. București: Editura Trei, 2011. 393 p.
5. Trandafir M. S. Terapie de familie. București 2010. 310 p.
6. Zamoșteanu A. O. Psihoterapia familială și intervenții sistemice. Timișoara: Eurobit, 2008. 292 p.
7. Zapodeanu M. Terapii familiale și asistența socială a familiei. Iași: Ed. Lumen, 2005. 184 p